

Червякова О. В.,
здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF BUSINESS ENTITIES AS A DIRECTION OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті обґрунтовано провідну роль адміністративно-правового захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні для розвитку підприємництва, у зв'язку з чим запропоновано його визначення одним із напрямів розвитку відповідної сфери господарювання.

Ключові слова: адміністративно-правий захист підприємців, розвиток підприємництва, захист прав суб'єктів підприємницької діяльності, адміністративно-правовий захист.

В статье обоснована ведущая роль административно-правовой защиты прав субъектов предпринимательской деятельности в Украине для развития предпринимательства, в связи с чем предложено ее определение одним из направлений развития соответствующей сферы хозяйствования.

Ключевые слова: административно-правовая защита предпринимателей, развитие предпринимательства, защита прав субъектов предпринимательской деятельности, административно-правовая защита.

In the article is substantiated the leading role of administrative and legal protection of the rights of business entities in Ukraine for the development of entrepreneurship, which is why it was proposed to define the protection as one of the directions for the development of the corresponding sphere of entrepreneurship.

Key words: administrative and legal protection of entrepreneurs, development of entrepreneurship, protection of the rights of business entities, administrative and legal protection.

Постановка проблеми. Проголошення незалежності України пов'язане з докорінними змінами у всіх сферах суспільного життя. У сфері економіки, перш за все, відзначаємо перехід на ринкові відносини, різноманіття форм власності, появу нових суб'єктів ринку, збільшення та ускладнення конкуренції, зміну форм і методів управління у сфері економіки. Зрозуміло, що такі багатопланові принципів зміни не могли не супроводжуватися змінами правового регулювання. До того ж не можна забувати, що регулятивна функція права доповнюється охоронною функцією. Серед цінностей, які охороняються в Україні, – права суб'єктів підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Захист підприємців загалом та адміністративно-правовий захист прав суб'єктів підприємницької діяльності зокрема неодноразово досліджувалися науковцями, серед яких Г.Є. Гаврилюк, Д.О. Жаравович, О.М. Кашуба, Н.О. Одрибец, С.Я. Сенюта, Р.Е. Умеров, Е.О. Шевченко та інші вчені.

З огляду на те, що нова віха в розвитку підприємництва в Україні пов'язується з вищеописаними змінами, обумовленими зміною форми держави та принципів регулювання суспільних відносин у незалежній Україні, можна зрозуміти, що становлення та розвиток як регулювання, так і охорони у відповідній сфері нині зазнає значних змін.

Метою статті є доведення, що адміністративно-правовий захист прав суб'єктів підприємницької діяльності повинен бути визначений одним із напрямів розвитку підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Підприємництво, як вважає О.М. Кашуба, є «однією з найважливіших ознак ринкової економіки й основною передумовою розвитку народного господарства будь-якої країни. Крім того, розвиток підприємництва країни є своєрідним індикатором характеру змін у зовнішньому середовищі. Варто пам'ятати, що позитивні зміни в зовнішньому середовищі, зокрема в економіці країни, є неможливими без розвитку підприємництва. Особливо це стосується малого підприємництва як найбільш гнучкої за відношенням споживчого попиту ланки» [1, с. 103]. Розвиток недержавного сектора економіки – один з основних напрямів реформ, що відбуваються в економіці України [2, с. 17]. На сучасному етапі ринкового трансформування економіки України, як вказує Р.Е. Умеров, одним із головних чинників стабільності досягнутих позитивних економічних тенденцій у країні є забезпечення сталого економічного зростання на основі мобілізації й ефективного використання всього комплексу ресурсів підприємництва [3, с. 65]. І для цього провідне значення має захист прав суб'єктів підприємницької діяльності, адміністративно-правове забезпечення якого, на наш погляд, повинно становити окремий напрям у розвитку підприємництва в Україні.

Хоча відповідне завдання відсутнє серед напрямів реформування регулювання підприємництва, що передбачені в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [4], яка, втім, містить у дорожній карті та першочергових пріоритетах реалізації Стратегії напрям «дерегуляції та розвитку підприємництва» задля створення сприятливого середовища для ведення

бізнесу, розвитку малого та середнього підприємництва, залучення інвестицій, спрощення міжнародної торгівлі та підвищення ефективності ринку праці. Зокрема, заплановано реалізацію реформ і програм, що передбачатимуть 1) скорочення кількості документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності та видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, 2) скасування регуляторних актів, які ускладнюють ведення підприємницької діяльності, 3) скорочення кількості органів державного нагляду (контролю), 4) забезпечення надання послуг для громадян і бізнесу в електронному вигляді. Зрозуміло, що вказані завдання сприятимуть дерегуляції та розвитку підприємництва, однак без належного захисту прав підприємців вищевказаний перелік вважаємо неповним.

Навіть за умов втілення вказаних змін підприємців будуть контролювати, перевіряти в різних формах, і за допомогою низки методів управління досить значна кількість суб'єктів, які відрізнятимуться за статусом, сферами впливу, спрямованістю діяльності, але мають єдність у тому, що, так би мовити, «заважатимуть» розвитку підприємництва в Україні. Без втілення описаних змін ситуація регулювання та розвитку підприємництва в Україні видається ще більш складною. С.Я. Сенюта вказує з цього приводу, що «на відміну від приватноправових відносин, для господарських відносин характерним є залучення до регулятивної діяльності в межах значної кількості господарських відносин різноманітних органів державної влади, що, з одного боку, також можуть здійснювати дії із захисту прав суб'єктів господарювання, з іншого – можуть порушувати права та охоронювані законом інтереси суб'єктів господарювання» [5, с. 144]. Наслідком втручання в господарську діяльність із боку органів держави може бути застосування господарських санкцій (як-от відшкодування збитків, штрафні та інші санкції, передбачені гл. 24–26 Господарського кодексу України (далі – ГК України [6]), господарсько-адміністративних санкцій (вилучення прибутку (доходу), застосування антидемпінгових заходів, припинення експортно-імпорتنих операцій, зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності, анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності, обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання, скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання (ст. 239 ГК України) [6]), притягнення до інших видів юридичної відповідальності. Наприклад, за заняття підприємницькою діяльністю без відповідної державної реєстрації настає адміністративна відповідальність, а здійснення підприємницької діяльності, яка підлягає ліцензуванню, з порушенням умов ліцензування може потягти за собою кримінальну відповідальність [7, с. 224]. І це притому, що, наприклад, Д.О. Жаравович критикує надмірну кількість видів діяльності, що підлягають відповідно до законодавства ліцензуванню, оскільки ліцензу-

вання обмежує можливості підприємців займатися відповідною діяльністю, ускладнює участь на конкретному ринку, що в остаточному підсумку може негативно впливати на розвиток підприємництва. За кілька років після того, коли вперше в Законі України «Про підприємництво» в 1991 році був визначений перелік видів діяльності, що ліцензуються, і який містив лише 11 видів діяльності, він був збільшений багатократно (до 112), як констатує вищевказаний науковець. Останнім часом він змінюється в межах 50–60 видів діяльності, що, однак, у декілька разів перевищує початковий перелік [8, с. 83]. З огляду на кількість форм втручання в підприємництво суб'єктів владних повноважень і значущість наслідків такого втручання виникає питання оцінки законності та доцільності дій суб'єктів, які мають вказані повноваження, а також чіткого визначення меж втручання в підприємництво. Конституційною вимогою є те, що втручання в підприємництво повинно мати законні підстави, відповідати всім встановленим вимогам законодавства щодо форм і методів відповідної діяльності.

І для виконання цих двох завдань якраз має провідне значення саме адміністративне право, адміністративно-правовий захист прав суб'єктів підприємницької діяльності. Адже саме адміністративне право охоплює відносини, які виникають на засадах «владно-порядкування» у сфері публічного (державного та самоврядного) управління, між органами державного управління та іншими суб'єктами адміністративного права з реалізації їхніх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, що здійснюються в особливому правовому режимі забезпечення їхньої законності з боку держави [9, с. 1119]. Тим більше актуальними є питання адміністративно-правового захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності як напряму в розвитку підприємництва в Україні, коли порівняння з іншими країнами в аспекті розвитку підприємництва дає негативні показники для України.

О.М. Кашуба акцентує увагу, що, порівняно з розвинутими країнами, рівень підприємницької діяльності в Україні є незадовільним і потребує суттєвого покращення. Зокрема, несприятливе економічне та правове середовище щодо ведення підприємницької діяльності в Україні сприяє створенню бар'єрів для повноцінного розвитку підприємництва. Цей висновок зроблено зважаючи на результати двох впливових міжнародних досліджень – Світового банку «Ведення бізнесу – 2010» і «Рейтинг глобальної конкурентоспроможності» Всесвітнього економічного форуму [1, с. 105]. Проте, незважаючи на наведені проблеми, що ускладнюють діяльність підприємств, О.М. Кашуба впевнений, що значних перспектив у своєму розвитку підприємництво може досягти в короткотривалій і довготривалій перспективах у разі впровадження на державному рівні таких заходів, як тимчасове звільнення від податків для малого та середнього бізнесу, надання кредитів для стимулювання експорту, ліквідація регуляторних бар'єрів і регулювання тарифів на користь національних виробників, формування інфраструктури, забезпе-

чення державних замовлень і прозоре проведення тендерів, оптимізація державного регулювання підприємницького сектора за допомогою заходів дерегуляції, спрямованих на досягнення європейських стандартів тощо [1, с. 105]. Серед таких заходів, на нашу думку, є вдосконалення державно-правового механізму захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Адже серед проблем вітчизняного підприємництва на макрорівні О.М. Кашуба називає 135 місце України зі 144 в рейтингу країн за рівнем захисту прав на приватну власність, що відображається на скороченні тривалості життєвого циклу малих і середніх підприємств, яких і, крім того, незначна чисельність за нетривалості їхнього життєвого циклу, що обумовлено відсутністю їхньої державної підтримки [1, с. 104]. Хоча мале та середнє підприємство відіграють важливу роль у розвитку економіки держави.

З цього приводу Є.Г. Гаврилюк визначає, що значне місце у формуванні механізму саморозвитку ринку посідає мале та середнє підприємство. В умовах дестабілізації економіки, обмеження фінансових ресурсів саме суб'єкти підприємництва, які не потребують великих стартових інвестицій, спроможні за певної підтримки найшвидше та найефективніше вирішувати проблеми демонополізації, стимулювати розвиток економічної конкуренції. Водночас сектор малого та середнього підприємництва в Україні поки що не відіграє в національній економіці такої важливої ролі, як в економічно розвинутих країнах, і не розвивається досить енергійно для того, щоб забезпечити динамічне нарощування власного потенціалу, загальне поліпшення економічної ситуації в кра-

їні [2, с. 17]. Зокрема, в Україні менше як 60 % від загальної чисельності підприємств складають малі та середні підприємства й забезпечують до 11 % наповнення ВВП, тоді як у країнах Європейського Союзу і США цей показник становить 99 % і наповнює ВВП більш ніж на 50 %. Це і є той середній клас, на якому тримається економіка розвинених країн. Зауважимо, що лише 5 % населення України можна віднести до середнього класу згідно з критеріями ЄС [1, с. 104].

Висновки. До числа заходів, які сприятимуть досягненню значних перспектив у розвитку підприємництва в короткотривалій і довготривалій перспективах в Україні, треба додати розвиток і забезпечення адміністративно-правового захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Зокрема, першочергове значення для розвитку підприємництва в Україні має, з одного боку, чітке визначення повноважень і способів діяльності суб'єктів владних повноважень щодо підприємств в Конституції та законах України, з іншого – оцінка законності та доцільності втручання в підприємство з публічних службовців. І для втілення обох вказаних напрямів розвитку підприємництва в Україні переважну роль відіграє адміністративне право в аспекті розвитку та забезпечення адміністративно-правового захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, включно з такими аспектами його вдосконалення, як визначення принципів захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, оптимізація системи суб'єктів забезпечення захисту прав підприємств в Україні, вдосконалення правових форм і методів захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кашуба О.М. Підприємство в Україні: проблеми і перспективи розвитку. Економіка та держава. 2015. № 6. С. 103–106.
2. Гаврилюк Є.С., Одрібець Н.О. Сучасний стан і проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. Вісник Львівської комерційної академії. Серія: «Економічна». 2015. Вип. 48. С. 17–21.
3. Умеров Р.Е. Особливості розвитку малого підприємництва в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 10. С. 64–67.
4. «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. Офіційний вісник. 2015. № 4. С. 8. Ст. 67. Код акта 75358/2015.
5. Сенюта С.Я. Поняття та підстави захисту прав суб'єктів господарювання. Приватне право і підприємство. 2016. Вип. 15. С. 143–146.
6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради. 2003. № 18. Ст. 144.
7. Степанов С.В. Особливості господарювання суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2013. Т. 1. Вип. 22. Ч. 1. С. 224–227.
8. Жаравович Д.О. Проблемні питання визначення підприємницької діяльності в контексті її здійснення фізичною особою. Підприємство, Господарство і Право: науково-практичний, господарсько-правовий журнал. 2012. № 11. С. 72–76.
9. Шевченко Е.О. Визначення поняття адміністративно-правових відносин з урахуванням пріоритетного значення та ролі в них суб'єкта адміністративного права (на прикладі адміністративного суду). Форум права. 2011. № 1. С. 1116–1122.